UOT 94(479.24)
https://doi.org/10.59849/2218-4783.2024.2.68

HÜSEYN ABBASOV

NAXÇIVANIN DÜŞMƏN TƏCAVÜZÜNDƏN QORUNMASINDA OSMANLI ORDUSUNUN ÖNƏMİ VƏ ROLU

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yeni qurulduğu ilk illərdə daxili və xarici amillər üzündən Naxçıvan bölgəsinə maraq göstərə bilməmişdir. Bunu fürsətə çevirmək istəyən qəsbkar ermənilər Azərbaycanın tarixi torpağı olan Naxçıvan bölgəsinə aramsız basqınlar etməyə başlamış və bununla kifayətlənməyərək buradakı dinc sakinlərə qarşı qətliam törətmişlərdi. Sonralar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Naxçıvan bölgəsini və onun ətraf torpaqlarını erməni daşnaklarının işğalından qorumaq üçün bir sıra tədbirlər görməyə başladı. Bu zaman Osmanlı İmperiyasından kömək istənilmiş və Osmanlı ordusu qısa müddət ərzində Naxçıvana yardıma əlini uzatmış, bölgəni qorumaq üçün Araz-Türk Respublikası qurmuşlardı.

Açar sözlər: *Naxçıvan, Türkiyə, Azərbaycan, Emin bəy, Kazım Qarabəkir.*

Giriş. 1918-ci il mayın 28-də qurulan [1, s. 25] Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk illərində daxili və xarici amillərlə münaqişənin qarışması səbəbindən Naxçıvan bölgəsinə maraq göstərə bilmədi. Bundan istifadə edən erməni qəsbkarları Naxçıvan bölgəsinə aramsız basqınlar etməyə, insanlara işgəncə verməyə başlamışdılar [5, s. 47]. Sonralar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Naxçıvan bölgəsini və onun ətraf torpaqlarını erməni daşnaklarının işğalından qorumaq üçün bir sıra tədbirlər görməyə başladı [5, s. 47].

Osmanlı ordusunun Naxçıvana gəlişi. 1918-ci il may ayının sonunda Naxçıvan və Şərur-Dərələyəz mahallarının əhalisinin başçısı Kərim xan İrəvanlı Mehmət Vəhib paşanın yanına xüsusi heyət göndərərək Naxçıvana kömək əlini uzatmağı xahiş etdi [5, s. 47]. Bu yardımın müqabilində Osmanlı diviziyaları 1918-ci ilin əvvəllərində Naxçıvana doğru irəlilədilər və nəhayət, Osmanlı ordusunun 9 və 11 diviziyaları 1918-ci il iyunun 4-də Naxçıvana gəldilər. Onlar Naxçıvana çatan kimi türk komandanlığı əvvəlcə türk bayrağını şəhərin üzərinə qaldıraraq Naxçıvanı öz himayəsinə götürdü. Eyni zamanda o, Naxçıvanı Türkiyənin bir vilayəti elan etdi. Burada general-qubernator Azərbaycan hərbi batalyonları yaradılır və onlara türk zabitləri rəhbərlik edirdilər. Naxçıvan könüllü ordusunun yaradılmasında 1-ci korpus komandiri Kazım Qarabəkir böyük səy göstərmişdir. Bu zaman Naxçıvan könüllü birləşmələri və türk ordusu daşnak quldur dəstələrini Naxçıvan bölgəsindən sıxışdırıb çıxarmağa nail oldular. Bu müddət ərzində Naxçıvanda yerli intizam idarəsi yaradılıb, eyni zamanda sağlam həyat bərqərar olmağa başladı. Bu dövrdə dövlət idarəçiliyində Kamran xan və Rəhim xan Naxçıvanski, Cahangirağa Vəzirov, Kəlbəli xan Naxçıvanski və başqaları böyük rol oynamışlar [3, s. 36].

30 oktyabr 1918-ci il tarixli Mudros müqaviləsinin 2-ci və 15-ci maddələrinə əsasən Birinci Dünya Müharibəsində məğlub olan Osmanlı qüvvələri Azərbaycanı və bütün Qafqazı tərk etməli, eyni zamanda müharibədən əvvəlki sərhədlərə çəkilməli idi [5, s. 47]. Bu zaman ermənilər Osmanlı ordusunun çəkildiyi rayonları işğal etməyə başladılar [10, s. 67]. Nuri Paşa əsgərlərini Azərbaycandan çıxararkən [5, s. 47] daşnak dəstələri 1918-ci ildə Naxçıvan və Dərələyəz bölgələrinə basqın edərək qırğınlar törətdilər. Andranikin dəstəsi Aras və Yaycı kəndlərinə basqın edərək oradakı insanlara qarşı qırğınlar törətmiş, sonra Naxçıvana doğru

irəliləmişdir. Qısa müddətdə Andranik Ordubad rayonunda mühüm yerləri və Culfa rayonu ətrafındakı kəndlərin bəzilərini ələ keçirdi. Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin məlumatına görə, ermənilər yayın əvvəlində Şərur, Dərələyəz və Naxçıvanda 400 müsəlman kənd sakinini (qoca, cavan, uşaq) qətlə yetirdilər [3, s. 34]. Naxçıvanı azərbaycanlılardan təmizləyib Ermənistana birləşdirməyə çalışırdılar. Lakin yerli əhali buna imkan verməyib, eyni zamanda cəsarətlə ərazini qoruyub və erməni cəlladlarına əsaslı cavab vermişlər.

Azərbaycan torpaqları hesabına "Böyük Ermənistan dövləti" yaratmaq xülyası ilə yaşayan ermənilər Azərbaycan torpaqlarına basqın etməyi davam edirdilər [9, s. 73].

Bu zaman Kazım Qarabəkir Paşa oktyabrın sonunda Rəhim xanın malikanəsinin önündə toplaşıb görüş keçirmiş, bu görüşdə Cəfərqulu bəy, Rəhim Xan və bir neçə yerli hökumət məmurları, ruhanilər, ziyalılar və şairlər (Əli Sabri Qasımov, Mirzə Bağır Əliyev, Hüseyn Cavid və başqaları) bu məclisdə bir araya gəldilər. Bu görüşün əsas məqsədi Naxçıvanı düşmən hücumundan qorumaq və eyni zamanda onun dövlətçilik statusunu müəyyən etmək idi. Bu fikirdən dərhal sonra Kazım Qarabəkir Paşa Mustafa Kamal Paşa ilə (Ərzurumda) ictimai rəyi müzakirə etdi və onlar da eyni fikirdə olduqlarını bildirdilər [6, s. 49]. Daha sonra 1918-ci ilin oktyabrında Naxçıvanda Cənub-Qərbi Qafqaz Cümhuriyyətinin idarəsi Naxçıvandan olan nümayəndələr (Kazım Qarabəkir Paşanın sayəsində) Araz-Türk Respublikasının yaradılması təklifini irəli sürdülər [2, s. 96].

Araz-Türk Respublikası. 1918-ci il Noyabr ayının 18-də [3, s. 102]. Araz-Türk Respublikası yaranması xəbəri camaata məscidlərdə, məktəblərdə anons edildi (Hüseyinzadənin dediyinə görə, bu Respublika Qars Milli Şurasının təsdiqi ilə olub) [6, s. 49-50]. Araz-Türk Respublikası yaranması haqqında məlumatı [7, s. 18]. 9-cu Qafqaz diviziyasının komandiri Rüştü bəy IX Korpus Komandanlığına xəbər verdi.

Araz-Türkiyə Respublikasının Administrasiyası;

Əmir bəy Zimanbəyzadə, hökumət başçısı

Mirzə Hüseyn Mirzəhəsənzadə və Müfti Hoca Ekid Əfəndi, Şeyxülislam

Həsən Ağa Şəfizadə, Xarici İşlər Naziri

Bağır bəy Rızazadə, Mülki işlər naziri

Cahangiroğlu İbrahim bəy, Hərbi Nazir

General Əli Əşrəf Bəy, Fəxri Üzv, Aşirət başçısı

Məhmət Bəyzadə, Ədliyyə Naziri

Maliyyə Naziri vəzifəsinə Qəmbər Əli bəy Bənəniyari təyin edildi [2, s. 97-98].

Araz-Türk hökumətinin əsas vəzifələri bölgənin təhlükəsizliyini erməni basqınlarından və işğalından qorumaq, habelə silahlı dəstələr yaratmaq və onların fəaliyyətini təmin etməkdən ibarət idi. Hökumətin ilk iclaslarından birində aşağıdakı mühüm qərarlar qəbul edildi:

1. Məcburi səfərbərlik;
2. Əsgərlərin batalyonlara bölünərək karvansarada yerləşdirilməsi;
3. Hökumət əsgərlərə anbarlarındakı buğdadan yararlanmaq üçün 14 min pud verilməsini təmin etsin;
4. Yeni əsgərlərə dövlət tərəfindən geyim və lazımı əşyaların verilməsi;
5. Hərbi xidmətə getməyənlərdən silahların toplanması və silahsız əsgərlərə paylanması;
6. 20-35 yaş arası bütün kişilərin hərbi xidmətə çağırılması.

Respublika ərazisində milis idarələri və səhra bölmələri yaradıldı, könüllü xalq qrup batalyonları yaradılmağa başlandı. Qısa müddətdə silahlı qüvvələr formalaşmağa başladı.

Hərbi Nazir İbrahim bəy Cahangiroğlunun dəstəyi ilə 500 nəfərlik süvari alayı yaradıldı. Könüllü əsas qruplar təxminən 20 batalyondan ibarət idi. 4-cü batalyon Naxçıvanda, 3 batalyon Şərur-Dərələyəzdə, qalanları isə Zəngəzur, Vedibasar və Qəmərlidə idi. Hər batalyondakı əsgərlərin sayı 250 ilə 500 arasında dəyişirdi [4, s. 52-53].

Nazirlər Şurasının sədri Əmir bəy çox istedadlı vətənpərvərliyinə görə rayon camaatı və siyasi dairələr arasında seçilirdi. Osmanlı İmperiyasının Araz-Türk Respublikasının daimi tərkibində olmuş hərbi müşaviri Xəlil bəy, Kəlbalı Xan, Cəfərqulu Xan, Abbasqulu Xan və b. [4, s. 51]. Araz-Türk Respublikasında inzibati orqanlar Parlament tərəfindən yaradılsa da, onlar parlamentin fəaliyyətini genişləndirə bilmədilər [3, s. 37-38]. Azərbaycanın təsdiqinə uyğun olaraq parlamentin yaradılması haqqında qanuna daxil edilən Azərbaycan Milli Məclisinin üç deputatının, Naxçıvan, Şərur və Ordubaddan olan deputatın namizədliyi irəli sürülüb. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin açılışında Araz-Türk Cümhuriyyətinin rəsmi nümayəndəsi Paşa Əliyev də iştirak edib [5, s. 51].

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, Araz-Türk Cümhuriyyəti və 1918-ci il Cənub-Qərbi Qafqaz Demokratik Respublikası ilə qarşılıqlı fəaliyyət dekabr ayında elan edildi. ADR ilə münasibətlər əvvəldən xüsusilə mehriban idi, münasibətlər hökumət və parlament səviyyəsində qurulmağa başladı [3, s. 39].

Qəsbkar əməllərindən əl çəkməyən ermənilər Araz-Türk bölgəsində yerləşən Naxçıvana hücum edərək orada 1204 müsəlmanı qətlə yetirdilər. Vedibasarda məşhur tayfanın qadınlarını əsir götürüb xırmana yığıb qətl etmişlərdi. Onlar qırx qadın və uşağı yandırıb öldürmüş, eyni zamanda Seyid Həsənin ailəsinə işgəncə vermişdilər. Bu işgəncələrdən qaçıb qurtulan müsəlman xalqı soyuqda yaşamağa məcbur oldular. Vedi və Sədərək ətrafındakı hücumlar nəticəsində görkəmli şəxslər Bedri bəy, Əlizadə Dəmir bəy və Fətih Bədirzadə də şəhid oldular. Daha sonra 500-600 müsəlman Araz çayının sağ tərəfindən Bəyazit tərəfə keçdi. Ermənilərin hücumu nəticəsində (Araz çayının sol sahilində) Araz-Türk Hökumətinin torpaqları bir-bir itirilməyə başladı. Bu zaman erməni qüvvələrinin bir hissəsi Uluxanlı-Qəmərli üzərindən Naxçıvana hücum etdi. Eyni zamanda min nəfərlik erməni, Sürməli rayonuna hücuma keçdi. İğdır qəsəbəsi də ermənilərin hücumu səbəbindən çox çətin günlər yaşayırdı. Ermənilərin hücumu nəticəsində Dəhnə və Şərurun müsəlman əhalisi İrana axışırdı. Araz çayını keçərək İrana getmək istəyən müsəlmanlar Araz çayının sularında boğularaq həyatlarını itirmişlərdi [2, s. 124-125].

İşğalçılıq siyasətindən əl çəkməyən Ermənistanın müdafiə naziri Hakvediyan 1919-cu il yanvar ayının ilk həftələrində Şərura yenidən hücum etmək əmri imzalasa da, məqsədlərinə nail ola bilmədilər. Bu hücumda silahsız insanları öldürərək qorxu yaratmağa çalışsalar da, bacara bilmədilər [8, s. 37].

1919-cu il martın əvvəllərində Araz-Türk Respublikası Hərbi Başçısı Bəhrəm Xan Naxçıvanski [5, s. 54-55] və bir qrup nümayəndə Məhərrəm Əliyev, Məmmədbağır Rzayev, Əliəşrəf Kazımov, Əziz Xan Naxçıvanski, Əsət Manafov və Hüseyn Cavid Azərbaycan hökuməti ilə sıx əlaqə qurmaq üçün Bakıya göndərildi [4, s. 83].

Azərbaycan hökumətindən kömək istəyən Araz-Türk Respublikası Naxçıvanın Azərbaycanın ayrılmaz bölgəsi olduğunu dəfələrlə bəyan edərək, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətindən Araz-Türk Respublikasına yardım göstərməyi xahiş etmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin nümayəndə heyəti Paşa Bayramov, Yusif bəy Qazıyev Naxçıvan və Ordubad şəhərlərinə bir milyon manatlıq yardım göstərmək üçün yola çıxdılar, lakin müəyyən səbəblərdən Tiflisdə

ləngidilər. Ona görə də pul Naxçıvana çata bilmədi [5, s. 54]. Araz-Türk Respublikası ilə Naxçıvanda Cəfərqulu xanın tərəfdarları arasında soyuq münasibət var idi. Lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti bu soyuq münasibəti yoluna qoydu. M.Mirbağırov Araz-Türk Respublikasına gəldikdə (23 fevral 1919-cu ildə) Cümhuriyyətin vəzifələri ilə yaxından maraqlanmış və bunu Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasına bildirmişdir [2, s. 125-126].

Naxçıvan, işğalçı Ermənistan dövlətinə qarşı mübarizə qüdrətinə malik olduğunu və bura güclü və qətiyyətli bir komandirin (azərbaycanlı) təyin edilməsinin zəruriliyini bildirdi.

Bölgədə Hərbi Nazirliyə nümayəndə təyin edilməli,

Azərbaycan dövlət qulluqçularının rəhbər vəzifələrinə (mülkü və məhkəmə) təyin edilməsinin dəqiqliyi qeyd edilib,

O, əvvəllər rayona göndərilən hərbi komandirlərin azlığından danışmış, həmçinin bildirmişdir ki, komandirlər polkovnik olmalıdır və yerli hərbi işləri təşkil etmək üçün bir qrup zabitin gəlməsini bildirmişdi.

M.Mirağırovun dediklərini nəzərə alan Azərbaycan hökuməti Naxçıvanda ciddi tədbirlər görməyə başladı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti iqtisadi çətinliklərindən asılı olmayaraq Naxçıvana əlindən gələn köməyi etməyə çalışırdı. 1919-cu ilin büdcə layihəsində Bakı-Culfa dəmir yolunun tikintisinə pul ayrılması böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Bu zaman Naxçıvanın ingilislər tərəfindən tutulması regionda vəziyyəti daha da çətinləşdirdi. Ermənilərin Dərələyəz, Qəmərli və Uluxanlı bölgələrinə hücumu nəticəsində Dərələyəzdə 74, Vedibasarda 18, Şərurda 7, Qəmərlidə 48 kənd yandırılmış, əhali çox çətin günlər keçirərək vətənlərindən didərgin salınmışdır [2, s. 125-126].

Bəhrəm Xan Naxçıvanskinin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yönəticiləri ilə görüşlərindən sonra münasibətlər daha da canlandı. Bu zaman Azərbaycan hökuməti Naxçıvana 10 zabit heyəti göndərdi və bu zabitlər Araz-Türk Respublikasının Hərbi Birliklərində təhsil alırdılar. Kəşfiyyat işinin təşkilində, sərhəd xətlərinin möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayıb. Azərbaycan hökuməti T.Makinski, Qənizadə və R.İbrahimovu Naxçıvana, Sürməliyə, Şərur və Vedibasara nümayəndə göndərdi. Bu nümayəndələrin vəzifəsi erməni təcavüzündən zərər çəkmiş insanlara kömək etmək və öz bölgəsini erməni təcavüzündən qorumaq idi [5, s. 55]. Bu qədər çabalara baxmayaraq Araz-Türk Respublikası zəifləməyə başlamışdı. Zəifləmənin səbəbi erməni basqınları ilə yanaşı hökumət nümayəndələrinin öz vəzifələrindən ayrılması idi. Ermənilər Qəmərliyə basqın etməzdən əvvəl burada Əmir bəy və İbrahim bəydən başqa heç kim qalmamışdı. Daha sonra İbrahim bəy də Naxçıvanı tərk etdi (İbrahim bəy Cahangiroğlunun gedişi ilə Araz-Türk Respublikası ən böyük dayaqlarından birini itirdi) [4, s. 85]. Daha sonra Araz-Türk Respublikası süquta uğramışdır.

Nəticə. 1918-ci ildə öz müstəqilliyini elan edən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti çox ağrılı və acılı günlər yaşamaqdaydı. Azərbaycanın tarixi torpaqlarına göz dikən qəsbkar ermənilər, Azərbaycan torpaqları hesabına "Böyük Ermənistan dövləti" yaratmaq xülyası qurmaqda idi. Yeni yaranan AXC müəyyən səbəblər üzündən Naxçıvana yardım göstərə bilmədiyi üçün bunu fürsətə çevirən ermənilər bu zaman Naxçıvan bölgəsinə ərazi iddiası ilə buradakı dinc əhaliyə divan tutmağa başlamışlardı. Bu zaman Azərbaycan Nümayəndə heyəti Osmanlı İmperiyasından yardım istəmiş və buna qarşılıq olaraq Osmanlı qoşunu Naxçıvana köməyə gələrək, Naxçıvanda idarəni ələ almışlardı. Bu zaman erməni terrorunun qarşısını almaq üçün bölgədə Araz-Türk Respublikası qurulmuş və bölgəni erməni qəsbkarlarından qorumuşlardı. Ancaq müəyyən səbəblər üzündən Araz-Türk Respublikası tezliklə zəifləməyə

başladı. Araz-Türk Respublikasının zəifləməsinə səbəb olan ən mühüm amillərdən biri də hökumət nümayəndələrinin tutduqları vəzifələrdən istefa vermələri idi. Ermənilər Qəmərliyə basqın etməzdən əvvəl burada Əmir bəy və İbrahim bəydən başqa heç kim qalmamışdı. Daha sonra İbrahim bəy də Naxçıvanı tərk etdi (İbrahim bəy Cahangiroğlunun gedişi ilə Araz-Türk Respublikası ən böyük dayaqlarından birini itirdi). Araz-Türkiyə Respublikası bələdçi olaraq Əmir bəydən başqa heç kim qalmadı və bu səbəbdən Araz-Türk Respublikası parçalandı. Qısa ömür sürən Araz-Türk Respublikası Şərur, Naxçıvan və Ordubad bölgələrində xalqı düşmənlə mübarizədə birləşdirmiş, eyni zamanda, rayonun taleyində mühüm rol oynamış, ərazi bütövlüyünü qorumağa nail olmuşdur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin. Araz-Türk Respublikası dövründə əldə edilən nailiyyətlər təkcə həmin dövr üçün deyil, bütövlükdə regionun taleyi, bu günü və gələcəyi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edirdi.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Gəncə Bölməsi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Gəncə Quberniyasından Olan Dövlət Xadimləri, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyinə həsr olunmuş. Gəncə: Elm Nəşriyyatı, 2018.
2. Ethem A.İ. Osmanlı Yönetiminden Sovyet Yönetimine Kadar Nahçıvan (1918-1921). Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2001.
3. Hacıyev A. Qars və Araz-Türk Respublikalarının Tarixində, Bakı: Azərnəşr, 1994.
4. Hacıyev İ. Araz-Türk Cümhuriyyəti. Naxçıvan: Əcəmi, 2021, 160 s.
5. Hacıyev İ. Araz-Türk Respublikası // Təfəkkür, № 1 (10), 2016.
6. Hüseyinzade L. Araz Şahittir (Türk Ordu Generalı Kazım Karabekir Paşa Nahçıvanda 1918-1920) / Çvr; Vefalı Bilaloğlu. Bakü: Nurlan, 2001, s. 49.
7. Kazımov S. Qafkas Islam Ordusunun Azərbaycandakı Fəaliyyətləri ve Aras-Türk Cumhuriyəti. Necmettin Erbakan Universitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya, 2019.
8. Qəhrəmanov N. Aras-Türk Hükümetinin Kuruluşu // İrs Tarih Bilinci, 2014, № 2 (10), Yaz.
9. Musayev İ. Azərbaycanın Naxçıvan və Zəngəzur Bölgələrində Siyasi Vəziyyət və Xarici Dövlətlərin Siyasəti (1917-1921). Bakı, 1998, 73 s.
10. Mustafayev A. Ermənistanın Soyqırımı və Deportasiya Siyasətində Naxçıvan, Bakı: ADPU’nun nəşriyyatı, 2013.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: Huseyn.abbasov@nscience.gov.az

Hussein Abbasov

THE IMPORTANCE AND ROLE OF THE OTTOMAN ARMY IN PROTECTING NAKHCHIVAN FROM ENEMY AGGRESSION

In the first years of its establishment, the Azerbaijan Democratic Republic could not show interest in the Nakhchivan region due to internal and external factors. Wanting to turn this into an opportunity, the Armenian invaders began to raid the Nakhchivan region, which is the historical land of Azerbaijan, and, not satisfied with this, massacred the civilians there.

Later, the Azerbaijan Democratic Republic began to take a number of measures to protect the Nakhchivan region and the surrounding lands from the occupation of the Armenian Dashnaks. At that time, they turned to the Ottoman Empire for help, which in a short period of time came to the aid of Nakhchivan and founded the Araz-Turkic Republic to protect the region.

Keywords: *Nakhchivan, Turkey, Azerbaijan, Amin bey, Kazim Garabakir.*

Гусейн Аббасов

ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ОСМАНСКОЙ АРМИИ В ЗАЩИТЕ НАХЧЫВАНА ОТ ВРАЖЕСКОЙ АГРЕССИИ

В первые годы своего создания Азербайджанская Демократическая Республика не могла проявить интерес к Нахчыванскому региону из-за внутренних и внешних факторов. Желая превратить это в возможность, армянские захватчики начали совершать набеги на Нахчыванский регион, являющийся исторической землей Азербайджана, и, не удовлетворившись этим, устроили резню тамошних мирных жителей. Позднее Азербайджанская Демократическая Республика начала принимать ряд мер по защите Нахчыванского региона и прилегающих к нему земель от оккупации армянских дашнаков. В то время за помощью обратились к Османской империи, которая за короткий период времени пришла на помощь Нахчывану и основала Аразо-Тюркскую Республику для защиты региона.

Ключевые слова: *Нахчыван, Турция, Азербайджан, Эмин бек, Кязым Гарабакир.*

(AMEA-nın muxbir üzvü Vəli Baxşəliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlkin variant 01.07.2024
Son variant 02.08.2024